

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת תצוה תשע"ז

עמלק מאמין במציאות ה' וכופר בהשגחה

הציץ מכפר על עזות פנים

הקב"ה מצוה את משה לעשות ציץ לכהן הגדול. "וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טְהוֹר" וכו' (שמות כח, לו). מה מטרת הציץ? אומרת הגמרא, "הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא" (יומא ז, א). כלומר, הציץ בא לרצות על הטומאה, שאם קרבן קרב בטומאה - הציץ גורם שה' יקבל את הקרבן ברצון, למרות הטומאה. מחלוקת תנאים אם הציץ מרצה על קרבן טמא רק בשעה שהוא נמצא על מצח הכהן, או גם כשאינו נמצא על מצח הכהן (שם, ב). עוד נחלקו, אם הציץ מרצה גם כשכהן לובש אותו לבדו, או רק כשהכהן לבוש בכל שמונת הבגדים (ע"י תוס' שם סט, א ד"ה בגדי, ובס' דבר אברהם ח"ב סי' כ"ב ס"ק ד). על כל פנים, זה הוא תפקיד הציץ, לרצות על הטומאה.

אבל יש לציץ עוד מטרה. הגמרא אומרת שהציץ מכפר על עזות פנים. בציץ כתוב "וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהְרֹן" (שמות כח, לה), ובעזות פנים כתוב "וּמִצַּח אִשָּׁה זֹנָה הָיָה לָהּ, מֵאֲנָתָּה הַכֹּלֵם" (ירמיהו ג, ג), ומכאן שהציץ מרצה על עזות מצח (זכאים פח, ב). זהו דבר חשוב, שאדם לא יהיה עז פנים, אלא יהיה ענו ושפל. "עז פנים לגיהנם, ובושת פנים לגן עדן", אומרת המשנה (אבות פ"ה מ"כ). אסור לאדם להעזי פניו¹. הבושה, שהיא המידה ההפוכה למידת העזות, עוזרת לאדם להתגבר על יצרו ולא לחטוא. גם אם היה רוצה לחטוא, לפעמים הבושה מונעת אותו מן החטא. לכן חשוב שאדם יהיה בישן, ולא עז פנים.

אפילו לתלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי, שביקשו ממנו לפני פטירתו לברך אותם, אמר ריב"ז כך: "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו: עד כאן [ולא יותר]?! אמר להם: ולואי! [הלואי שיהא כמורא בשר ודם! שאם כן - תחדלו מעבירות הרבה (רש"י)]. תדעו [שכך הוא, שהרי] כשאדם עובר עבירה, אומר: שלא יראני אדם [שאם רואים אותו בני אדם, אינו חוטא. אבל ממה שהקב"ה רואהו תמיד - לא אכפת לך]! (ברכות כח, ב) מי היו תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי? מדובר באנשים כרבי אליעזר ורבי יהושע! (ע"י אבות פ"ב מ"ח) ובמה הוא מברך אותם? - "שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם". הרי שאפילו אצל גדולי עולם כרבי אליעזר ורבי יהושע וחבריהם קיימת הנקודה הזאת, שבושה מבני אדם עשויה להציל אותם מן החטא.

ועוד אמר ריב"ז: "מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מבגזלן?" (שגזלן משלם קרן בלבד, ואילו הגנב צריך לשלם כפל, ולפעמים גם תשלומי ארבעה וחמישה) - מפני שהגזלן "השוה כבוד עבד לכבוד קונו, וזה (הגנב) לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו" (ב"ק עט, ב). כלומר, הגזלן, כשיצרו מתגבר עליו - חוטף את החפץ, וזהו. לא מפחד

מאף אחד. אבל הגנב - כן מפחד. הוא בא בצנעה, ועושה את מעשיו בהסתר. אבל ממי הוא מפחד? רק מבעל הבית, או מהמשטרה. מהקב"ה הוא לא מפחד. נמצא, שהוא מחשיב את הקב"ה עוד פחות מבשר ודם! לכן החמירה בו התורה יותר.

רבן יוחנן בן זכאי מברך אפוא את תלמידיו, שלא יהיו כמו הגנב, שמורא שמים אצלו פחות ממורא בשר ודם, אלא יהיו כמו הגזלן, שמורא שמים אצלו שוה למורא בשר ודם. כמובן, אין הכוונה שיהיו ממש כמו הגזלן, שאין לו לא מורא שמים ולא מורא בשר ודם, אלא הכוונה היא להיפך, שיהיו להם גם מורא שמים וגם מורא בשר ודם. אבל אם לא יזכו לכך, אז לפחות שיהיו כמו הגנב, שיש לו עכ"פ מורא בשר ודם. כי אם אין מורא שמים, אז גם מורא בשר ודם יכול לעזור. הבושה מבני אדם לפעמים מונעת בני אדם מלחטוא כשאין משהו אחר שמונע.

חז"ל אמרו על הפסוק (שנאמר על מעמד הר סיני) "וּבְעֵבֹר תִּהְיֶה יִרְאַתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תִחַטְּאוּ" (שמות כ, יז), "בְּעֵבֹר תִּהְיֶה יִרְאַתוֹ עַל פְּנֵיכֶם" - זו בושה (נדרים כ, א). שבמעמד הר סיני קיבלנו את מידת הבושה, שאדם מתבייש לעבור עבירה. בושה זו יכולה לפעמים להציל את האדם מן החטא - "לְבַלְתִּי תִחַטְּאוּ" - במקום שיראת שמים לא היתה מצילה אותו. בושה זו היא תוצאה של מעמד הר סיני, והתורה מעידה שבושה זו היא מתנה לדורות - "בְּעֵבֹר תִּהְיֶה יִרְאַתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תִחַטְּאוּ"; ולכן אמרו חז"ל, "מי שאין לו בושת פנים, בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני" (שם), וזהו בכל הדורות.

עמלק מאמין בה', וחושב שאפשר להתגבר

עליו!

ההיפך מן הבושה היא העזות, ודוגמא לעזות פנים יש לנו אצל עמלק. עמלק מאמין במציאות ה', אבל יש לו עזות פנים מספיקה, כדי לנסות ולהלחם נגדו²! מנין שעמלק מאמין בה'? - שהרי התורה אומרת, "וַיִּבֶא עֲמֹלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּיַרְדֵּן" (שמות יז, ח). רפידים היא התחנה האחרונה של ישראל במדבר, לפני שהגיעו אל הר סיני (ע"י שם יט, ב). מדוע בא עמלק להלחם עם ישראל דוקא כאן? - כי עיקר מטרתו של עמלק במלחמה זו היתה, למנוע מישראל את מתן התורה³. לכן, כשישראל מתקרבים אל הר סיני - זה הזמן לצאת למלחמה נגדם, כדי למנוע מהם את קבלת התורה⁴. והנה, אם עמלק לא מאמין במציאות ה', למה לו למנוע את מתן התורה? מה אכפת לו אם משה ירד מהר סיני עם לוחות אבנים שכתובות בהם עשר דברות? הרי הלוחות הללו אינם מעשה אלקים, והמכתב אינו מכתב אלקים שחרות על הלוחות, אלא

רק מפני שהוא מאמין בה' ויודע שגילוי כבוד ה' בעולם היה ע"י משה, במצרים ובסיני, לכן אם משה מת, זה סימן שהפור שלו להשמיד את ישראל יצליח ח"ו.

המן אף מגיע לשלב כזה, שהוא מאמין שהקב"ה בעצמו חפץ בתכנית שלו! הרי חז"ל אמרו, "כל מקום שנאמר (במגילה) 'לְמַלְךְ אַחְשָׁרוּשׁ' - במלך אחשורוש הכתוב מדבר. וכל מקום שנאמר 'לְמַלְךְ' סתם - מְשַׁמֵּשׁ קודש וחול" (אסת"ר ג, סוף י); [כלומר, משמש "חול", כתואר לְמַלְךְ אחשורוש, אבל משמש גם "קודש", ורומז למלך מלכי המלכים הקב"ה]. ממילא, כשהמן אומר "לְמִי יִחַפֵּץ הַמֶּלֶךְ לְעֲשׂוֹת יָקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי" (אסת"ר ו, ה), הוא מתכוין לקב"ה, וחושב שלא רק אחשורוש רוצה לעשות לו יקר וגדולה, אלא גם הקב"ה רוצה בכך. כנראה שהקב"ה מרוצה יותר מן הדרך של המן, ולא מן הדרך של מרדכי, לכן הוא חפץ לעשות יקר להמן, ח"ו.

למחות את ה"עמלק" שבתוכנו

התורה מצוה עלינו במצות עשה למחות את זכר עמלק (דברים כה, יט). חיוב מצוה זו הוא כפשוטה ממש, אלא שהיום אי אפשר לקיים חיוב זה בפועל. איננו יודעים מיהו עמלקי, ובכלל, יש אומרים שבימי מרדכי ואסתר נהרגו כבר כל העמלקים. ממילא, את המצוה כפשוטה לא ניתן לקיים היום.

ובכל זאת, יש סוג של מחיית עמלק ששייך גם לגבינו: כל כח שישנו בעולם, קיים הרי גם בנפש האדם. חז"ל אמרו, "הרבה נביאים עמדו להם לישראל, כפלים כיוצאי מצרים, אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, ושלא הוצרכה לא נכתבה" (מגילה יד, א). וקשה: הרי יש בתנ"ך נבואות רבות, על עמון ומואב ואדום ועל עמים נוספים שכבר מזמן לא קיימים. מדוע נכתבו הנבואות הללו? במה הן נצרכות לדורות? התשובה היא, שהאדם הוא עולם קטן (תנחומא פקודי סי' ג), ובתוכו כל אדם (שלא מתקן את עצמו) ישנה בחינה של עמון, ושל מואב, ושל אדום, ושל כל שבעים אומות העולם⁸. [למשל: מידת הקמצנות, או חוסר אהבת חסד, או חוסר הכרת טובה שבאה לידי ביטוי קיצוני אצל עמון ומואב, שלא קדמו את ישראל בלחם ובמים בצאתם ממצרים (דברים כג, ה) - קיימת אצל כל אדם, במידה מסוימת]. לכן הוצרכו נבואות אלו לדורות, כנגד ה"מואביות" וה"עמוניות" שבתוכנו, שלא נלך בדרך העמים האלו⁹.

כך גם בנוגע לעמלק: בכל אחד מאיתנו ישנה גם מידה מסוימת של עמלקיות¹⁰, של "לא יָרָא אֱלֹקִים" שנאמר בעמלק (שם כה, יח), ושל מידת העזות שהיתה בעמלק. ומצנת מחיית עמלק - גם כלפי עמלקיות זו נאמרה. את העמלק שבלב אפשר וצריך למחות גם היום. גם את המידות של עמון ומואב ושאר המידות הרעות צריך לתקן, אבל קודם כל צריך למחות לגמרי את זכר עמלק. שלא ישאר בתוכנו שריד של "לא יָרָא אֱלֹקִים", ושל מידת העזות של עמלק, שחושב שאפשר להתנגד לה' ולהלחם בו. זוהי מחיית עמלק שאנו יכולים לקיים גם בזמן הזה, בלי להכיר מיהו עמלקי.

משה הוא שחצב את הלוחות מאחד הסלעים בְּהַר, וכתב עליהם מה שכתב! מה כל כך נורא בזה מבחינתו של עמלק? למה צריך להלחם בזה? - התשובה היא, שעמלק מאמין במציאות ה'! אמנם הוא "לא יָרָא אֱלֹקִים" (דברים כה, יח), אבל הוא מאמין באלקים! ולכן הוא גם מבין, שלא משה עומד לתת תורה לישראל, אלא הקב"ה הוא שעומד לתת תורה לישראל, שזה מהוה הוכחה לא רק למציאות ה' - שבזה גם עמלק מודה - אלא גם להשגחת ה', שכן נתינת התורה מוכיחה שאכפת לקב"ה ממעשי בני האדם, מה יעשו ומה לא יעשו, והוא נותן שכר לעושי רצונו ועונש לעוברי רצונו, שזה מראה על השגחת ה' בעולם, בניגוד להשקפתו של עמלק, שהקב"ה לא משיגה על העולם, והכל קורה כאן רק במקרה⁵.

"אֲשֶׁר קָרַךְ בַּדְּרָךְ" (דברים כה, יח) - "לשון מקרה" (רש"י). הכוונה הפשוטה בזה היא, שעמלק הגיע במקרה ובמפתיע להלחם בישראל, בלי שישראל היו מוכנים לכך. אבל מקובל להסביר יותר בעומק, שענין ה"מקרה" המיוחס לעמלק הוא, שעמלק היה כופר בכל הענין של השגחה פרטית, ומייחס כל דבר אל המקרה. לכן עמלק "נלחץ" ומנסה למנוע את מתן תורה, שמוכיחה את ההפך משיטתו הכופרת בהשגחת ה'. הרי שעמלק מאמין בה', אלא שהוא מעיז פנים להתנגד לה' בכח, ולמנוע את מתן תורה. גם זה חלק משיטתו של עמלק, שאין השגחה בעולם. שגם כאשר הקב"ה כבר מעונין להתערב במשהו בעולם - אפשר "להלחם" בו ולמנוע ממנו לעשות כן.

המן - ממשיך דרכו של סבא עמלק

ממשיך דרכו של עמלק בענין זה הוא המן האגגי. גם המן, כמו עמלק הסבא, מאמין במציאות ה', אך סבור שניתן להתגבר עליו. חז"ל אומרים על הפסוק "וַיֵּצֵא הַתָּדֹאֵל מִרְדְּכָי... וַיִּגְדֹּ לוֹ מִרְדְּכָי אֵת פֶּלֶאֱשֶׁר קָרְהוּ" (אסת"ר ו, ז) - אמר לו: לך אמור לאסתר, בן בנו של קרהו בא עליכם (אסת"ר ח, ה). כלומר, כמו שעמלק מאמין רק במקרה ולא מאמין בהשגחה, כך גם בן בנו, המן הרשע, מאמין רק במקרה ולא בהשגחה, וסבור שניתן למנוע מה' לעשות בעולם כרצונו. הוא אומר על הקב"ה: "כבר הוא זָקָן, ואינו יכול לעשות כלום" (אסת"ר ז, יג). נכון שפעם הוא היה צעיר והצליח להתמודד עם פרעה ועם סיסרא ועם שאר שונאי ישראל, אבל עכשיו, אחרי שנבוכדנצר הצליח להחריב את בית המקדש, כנראה שה' כבר זקן וחלש ואין לו כח להתנגד, ואפשר לעשות עם ישראל מה שרוצים ולא יקרה כלום. הרי שהמן מאמין במציאות ה', אך סבור שאפשר להתגבר עליו, כי הוא כבר זקן!⁶...

חז"ל אמרו גם, "כיון שנפל פור בחדש אדר - שמח המן שמחה גדולה. אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה" (מגילה יג, ב). אם הוא לא מאמין בהשגחה, מה אכפת לו שהפור נפל בירח שמת בו משה? איזו משמעות יש לזה? רק מפני שידוע שמה הוא בחיר ה', יש משמעות לכך שהוא נפטר בחודש זה. הוא לא ידע שמה גם נולד באדר (ע"ש), אבל אם לא היה מאמין במציאות ה', לא היתה שום משמעות בעיניו לעובדה שמה נולד ונפטר בחודש זה.

צניעותה של אסתר

המידה ההפוכה למידת העזות, היא מידת הבושה והצניעות - בהן הצטיינה אסתר המלכה. כל מה שזכתה לעשות אסתר, היה בגלל הצניעות שהיתה בה. חז"ל אומרים: "בשכר צניעות שהיתה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול, ובשכר צניעות שהיתה בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר" (מגילה יג, ב). בשכר צניעות שהיתה ברחל - שמסרה את הסימנים לאחותה (ע"ש), כדי שלא יתפרסם הדבר שמסר לה יעקב סימנין (רש"י שם ד"ה מסרתן) - זכתה ויצא ממנה שאול - שגם הוא היה צנוע, ולא סיפר לאביו ששמואל משח אותו למלך. סיפר לו רק שמצא את האתונות, אבל "אֵת דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא הִגִּיד לוֹ" (שמו"א י, טז). אפילו אחר כך, כששמואל אוסף את ישראל ורוצה להודיע להם ששאול הוא מלך, גם אז שאול "נִחְבָּא אֶל הַכְּלָיִם" (שם, כב). אם כפשוטו, שהוא מתחבא בין הכלים כדי שלא ימצאו אותו, או כפי שחז"ל דרשו, ש"הַכְּלָיִם" הם האורים והתומים, והכוונה היא ששאול חשש שמא אינו ראוי לגדולה, ולא הסכים להתמנות למלך עד שישאלו באורים ותומים, ושאלו ועלה בידו (רש"י שם בשם מדרש תנחומא). בין אם כך ובין אם כך - שאול בורח מהגדולה. הוא צנוע. "ובשכר צניעות שהיתה בשאול - זכה ויצאת ממנו אסתר", שגם היא הצניעה את מוֹצְאָהּ המלכותי. "לא הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת עֲמָהּ וְאֶת מוֹלְדֹתָהּ" (אסתר ב, י) - לא סיפרה לאחשורוש שהיא ממשפחת שאול המלך¹¹ (רש"י שם). צניעות זו - היא היתה אחר כך הפתח להצלת ישראל מגזירת המן, שלא ידע שאסתר המלכה היא מזרע ישראל, ולכן "הסתבך". הגאווה ועזות הפנים של עמלק המן - מביאים חורבן לעולם. והצניעות - היא בנין העולם ותיקון העולם.

יש עוד הופעה של מידת הצניעות אצל אסתר המלכה. כשמרדכי מגלה את הקשר שקשרו בגתן ותרש נגד המלך - יש לאסתר הזדמנות לרכוש "נקודות זכות" אצל המלך, ע"י שתתן לו להבין כאילו היא זו שחשפה את המזימה. אבל אסתר לא עושה כך, אלא אומרת את הדברים בשם אומרים, ולא לוקחת את הכבוד לעצמה. וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מְרֻדְכָי (אסתר ב, כב), לא בשם עצמה. עד כדי כך היא מצניעה את חלקה בענין, עד שאחר כך, כשהמלך מבקש לקרוא לפניו את ספר הזכרונות, נמצא כתוב שם "אֲשֶׁר הִגִּיד מֶרְדֵּךְ כִּי עַל בְּגָתְנָא וְתֹרֶשׁ" וכו' (אסתר ו, ב). לא נאמר "אֲשֶׁר הִגִּידוּ מֶרְדֵּךְ כִּי נֶאֱסָר עַל בְּגָתְנָא וְתֹרֶשׁ", או "אֲשֶׁר הִגִּידָה אֶסְתֵּר בְּשֵׁם מְרֻדְכָי עַל בְּגָתְנָא וְתֹרֶשׁ", אלא רק "אֲשֶׁר הִגִּיד מֶרְדֵּךְ כִּי עַל בְּגָתְנָא וְתֹרֶשׁ". אסתר כלל לא נזכרת שם. המלך היה יכול לתת כבוד גם לאסתר. אם לא לרכב על הסוס, לפחות איזה כבוד אחר. אבל היא לא מקבלת שום כבוד בסיפור הזה, רק מרדכי. כי אסתר אומרת דבר בשם אומרו באופן מוחלט, ולא לוקחת לעצמה מן הכבוד אפילו מעט. לכן זכתה להביא גאולה לישראל, כמו שאמרו חז"ל: "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, שנאמר: וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מְרֻדְכָי" (אבות פ"ו מ"ו). לא ירא שמים וצדיק וקדוש יביא את הגאולה, אלא "האומר דבר בשם אומרו", הוא זה

שיביא את הגאולה.

למה דוקא "האומר דבר בשם אומרו" זוכה להביא גאולה לעולם? מה לענין זה ולגאולה? מסביר המהר"ל (בפירושו למס' אבות שם): אם מי שאינו מקפיד לומר דבר בשם אומרו יביא את הגאולה, הוא לא יתלה את הגאולה בקב"ה, אלא יאמר שהוא בחכמתו ובעוצם ידו הביא את הגאולה! "אני עשיתי, אני פעלתי, ואני הבאתי את הישועה"... ולא זו צורת הגאולה שהקב"ה רוצה בה. הקב"ה רוצה שכולם ידעו ויבינו, שהוא הביא את הגאולה, ולא בשר ודם. לעומת זאת, מי שיש לו ענוה והתבטלות מספקת ליחס דברים למי שאמרם ולא לעצמו, מביין גם ליחס את הגאולה למי שהביא, ולא לעצמו¹². מרדכי ייחס את הגאולה לקב"ה. אסתר תיחס את הגאולה לקב"ה. לכן הם ראויים להיות אלו שעל ידם תבוא התשועה לישראל. הם דואגים רק לכבוד שמים, לא לכבוד עצמם. ומי שאלה הם מניעיו - זוכה להביא גאולה לעולם. בהגדה של פסח אנו מספרים על המכות שפרעה קיבל, וכלל לא מזכירים שם את משה רבינו, שהוא זה שנתן את המכות. בחלק מהנוסחאות הוא נזכר פעם אחת בהגדה, אבל רק בדרך אגב. הוא לא תופס מקום בהגדה. למה? כי העיקר הוא לייחס את הגאולה לקב"ה. כמובן צריך להכיר טובה לצדיקים שהיו קשורים לגאולת מצרים, למשה אהרן ומרים, אבל את הגאולה צריך לייחס לקב"ה. וכך גם כאן, צריך לייחס את הגאולה לקב"ה. לכן אסתר היא זו שזוכה להביא את הגאולה, כי אסתר אומרת דבר בשם אומרו, היא לא תיחס את הגאולה לעצמה.

עומק הענין של "עד דלא ידע"

חז"ל אמרו, "מיחייב איניש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". למה לא אמרו סתם, "מיחייב איניש לבסומי בפוריא"? מהו השיעור הזה, "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"? מה הכוונה בזה? - שמעתי מהגאון רבי יצחק אזרחי שליט"א שהסביר, שהכוונה בזה היא, שע"י השכרות אדם צריך להגיע להכרה, שלא המן עשה את הרעה ולא מרדכי עשה את התשועה, אלא הקב"ה לברו הוא זה שעשה את הכל, גם את הגזירה הרעה ח"ו וגם את הישועה. נכון שהמן מצדו, שהיה שליח ה' להרע לישראל, לא התכוין להרע לישראל כדי לקיים את גזרת ה', ולכן "ארור המן", ונכון שמרדכי מצדו עשה כל השתדלות - רוחנית וגשמית - כדי להעביר את רוע הגזירה, ולכן "ברוך מרדכי", כי מהלכות "הכרת טובה" יש להכיר טובה גם לשליח על השתדלותו, אבל יש לדעת שלא הם היו הסיבה האמיתית לגזירה ולהצלה, אלא הסיבה האמיתית לגזירה היתה שהקב"ה כעס עלינו, וכשחזרנו בתשובה, הקב"ה הוא זה שהציל אותנו. הוא לברו פעל את הגזירה ואת ההצלה, ומרדכי והמן שוים לגמרי זה לזה בכח מעשיהם הארציים להשפיע על גורלנו. זהו "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". שע"י שתית היין בפורים יגיע להכרה, שמבחינה מסויימת - המן ומרדכי שוים ממש.

מור"ר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל אמר, שהלכה זו,

לְמִקְטָנִם וְעַד גְּדוֹלָם (ירמיהו לא, לג), ובמצב הזה, שכולם ידעו את ה', ומלאה הארץ דעה את ה' - כבר לא צריך להגיע לעד דלא ידע. כי את ההשגה שמשיגים היום רק ב"עד דלא ידע", נשיג אז בידעיה גמורה, במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

שמיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע - לא תהיה בימות המשיח¹³. למה? - כי רק בעולם הזה, שיש בו כל כך הרבה צרות, קשה לשמוח כראוי בלי להתנתק מן המציאות. לכן צריך לבסומי "עד דלא ידע", כדי להגיע לשמחה שלמה. אבל בימות המשיח, שלא יהיו כבר צרות, לא נצטרך להתנתק מן המציאות כדי לשמוח. נוכל לשמוח עם ידיעה ברורה, כי אז המציאות עצמה תהיה משמחת!
ולפי דברי הגר"י אזרחי אפשר לומר עוד, שאז כבר כולם יגיעו להכרה בהשגחת ה', "וּמְלֶאכֶה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה', כְּמִים לְיָם מְכַסִּים" (ישעיהו יא, ט), "כִּי כוֹלֵם יִדְעוּ אוֹתִי

1. וכתב במשנ"ב, שאין ראוי להשתמש במידת העזות אפילו בעבודת ה' (משנ"ב סי' א' סק"ה, וע"ש).
2. אולי מפני זה המשילו חז"ל את עמלק לכלב - עי' רש"י על הפסוק "וַיָּבֹא עִמְלֶק" (שמות יז, ח), שכאשר ישראל מסופקים בהשגחת ה' עליהם, הקב"ה משליך אותם אל ה"כלב" שינשך אותם, שזהו עמלק. והכלב הוא עז שבחיות (ביצה כה, ב), "וְהַפְּלִיבִים עֲזֵי נֶפֶשׁ" (ישעיהו נו, יא), אינו שב מפני כל, ומעיו פנים להלחם אף כנגד מי שתקיף ומכובד ממנו (עי' דברים כח, ו).
3. עי' "פרי צדיק" (שמות, פרשת זכור אות י') ו"שפת אמת" (יתרו תרל"ה) שכתבו כן, שעמלק רצה למנוע את מתן תורה. ואולי יש למצוא סמך לדבר בדברי המהר"ל, שכתב וז"ל: "כאשר היו גוברים על המן, זכו ישראל למדריגה עליונה מאד וזכו לתורה. אף כי כבר היה להם התורה, זכו להיות דבקים במעלות התורה השכלית. וקודם זה, אף שהיה התורה להם, היה להם מונע, הוא עמלק, המבטל את דביקת ישראל בתורה" ("אור חדש" על הפסוק "ליהודים היתה אורה וכו').
4. וכן, כיון שברפידים רפו ידיהם של ישראל מדברי תורה (כמבואר בגמרא בכורות ה, ב, דלכן נקרא המקום ההוא "רפידים"), נפתח בזה פתח לעמלק לבוא ולשלוט מהם את התורה לגמרי.
5. עי' גם "העמק דבר" (שמות יז, יד), שגם הוא ביאר שעמלק האמין במציאות הבורא, ורק התנגד להשגחת ה' בעולם.
6. הנה ודאי שהמן לא היה כה שוטה לסבור ולומר, שהקב"ה זקן וחלש כפשוטו. אלא כונתו היתה, שבתחילה היו לקב"ה תכניות שלמות בענין עתידו של עם ישראל: להביאם לא"י, לבנות להם מקדש, להשרות שכינתו בתוכם, ולהקים מהם עם מובחר שיקדש שמו בעולם (כאיש צעיר, שהוא מלא בתכניות לגבי עתידו). ואולם עכשיו הקב"ה כבר "זקן". כלומר, הוא כבר התייאש מתכניותיו לגבי עם ישראל, שהרי הם חטאו לו ולא מילאו את צפיותיו, וא"כ אין לו יותר תכניות לגביהם - כאיש זקן, שכבר התייאש מלהשיג את מה שקיוה להשיג בצעירותו. ממילא, הקב"ה לא ימנע מהמן לבצע את זממו, ולהשמיד את עם ישראל ח"ו (שיחות הגה"צ רבי שמשון דוד פינקוס זצ"ל לפורים עמ' ל"א-ל"ג).
7. ובריקאנטי (בראשית כט, י) הביא מדרש אגדה: אחשוורוש - זה הקב"ה, שאחרית וראשית שלו [הביאו הרמ"א ב"מחיר יין" (אסתר א, יב)]. הרי שלדעת מדרש זה, לא רק כשכתוב "המלך" סתם הכונה היא לקב"ה, אלא גם כשכתוב "המלך אחשוורוש", ואפילו סתם "אחשוורוש", הכונה היא לקב"ה.
8. ולא רק כל הכוחות שבעולם הזה ישנם באדם, אלא גם כל הכוחות שבעולמות העליונים לכל מדרגותיהם נמצאים בו, כדאיתא בזוהר: "קודשא בריך הוא פד ברא ליה לבר נש, סידר ביה כל דיוקנין דרזין עילאין דעלמא דלעילא, וכל דיוקנין דרזין תתאין דעלמא דלתתא, וכולא מתחקא כבר נש, דאיהו קאים בצלם אלקים" וכו' (זוהר ח"ב עה, ב). וכן אמרו באבות דרבי נתן (פל"א ה"ג): "הקב"ה, יהא שמו הגדול מבורך לעולם ועולמי עולמים, בחכמתו ובתבונתו ברא את כל העולם כולו, וברא את השמים ואת הארץ, עליונים ותחתונים, ויצר באדם כ ל מה שברא בעולמו". משמע, שגם מה שברא הקב"ה בעליונים יש באדם.
9. ועי' ערוך השלחן (או"ח סי' רפ"ד סע' י"א).
10. "האדם הוא עולם קטן, וכולל כל הבריאה. לכן כתב בס' קדושת לוי, כי יש בכל אדם קצת מעמלק" ("שפת אמת" לפרשת זכור תרמ"ז). וע"ש שכתב, שגם מבחינה גשמית יש בגוף האדם "יצוג" לעמלק, וזוהי הערלה, ולכן צוה ה' להסירה ולסלקה מן הגוף, כי אין לה שום תיקון ושום תפקיד חיובי לעשות בעולם.
11. אמנם בהתחלה - כשהיתה שנים עשר חודש ביד הגי שומר הנשים, ובטרם הובאה אל אחשוורוש - לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כדי שיחשבו עליה שהיא ממשפחה בזויה וישלחוה, שאם ידעו שהיא ממשפחת שאול המלך יחזיקו בה ולא ישלחוה (רש"י אסתר ב, י), וא"כ אי גילוי מוצאה של אסתר לא היה מחמת צניעות, אלא מחמת שרצתה שישלחוה לביתה; אך אחר שנלקחה כבר אל המלך אחשוורוש, והמלך כיבדה מאד - "וַיֵּאָהֲבֵהּ הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנְּשִׂים, וַתֵּשֶׂא חֵן וַחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבָּתּוּלֹת, וַיִּשָּׂם כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרִאשָׁהּ, וַיְמַלִּכֶהָ תַּחַת וְשֵׁתִי. וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֶּה גָדוֹל לְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו אֶת מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר, וַהֲנַחֶה לְמַדְיָנוֹת עֲשֶׂה וַיִּתֵּן מִשְׂאֵת כֶּיֶד הַמֶּלֶךְ" (שם, יז-יח) - מכאן ואילך כבר לא היה טעם להסתיר את מוצאה. שהרי אחשוורוש חפץ בה למרות שלא ידע את מוצאה, וכבר לא היה סיכוי שישלח אותה מלפניו בגלל זה. ומכאן ואילך מה שהסתירה את יחוסה המכובד - זה כבר היה מחמת צניעות, כמבואר בגמרא.
12. אולי מפני זה אמרו חז"ל, "בשעה שמלך המשיח בא, עומד על גג בית המקדש ומשמיע להם לישראל ואומר: ענויים, הגיע זמן גאולתכם" (ילק"ש ישעיהו רמז תצ"ט). ומשמע שהעונה היא סיבה לגאולה. וע"פ המבואר כאן למעלה, י"ל דזהו מפני שהגואל מוכרח להיות ענו, דרך מי שהוא ענו הוא ראוי להביא את הגאולה.
13. וכן מובא ב"הליכות שלמה", פורים פי"ט הערה 78.